

Peter Marker

Den østrigske korporatisme under forandring

Det østrigske politiske system er kendetegnet ved et stærkt institutionaliseret og særdeles omfattende samarbejde mellem regeringen, arbejdsgiverorganisationerne og fagforeningerne. Lignende korporative strukturer kendes fra mange andre europæiske lande, men intet andet sted er interesseorganisationernes indflydelse så vidtrækkende som i Østrig. I forbindelse med landets optagelse i EU synes systemet imidlertid at blive stillet over for store udfordringer, som på længere sigt vil forandre relationerne mellem statsmagten og interesseorganisationerne.

I mange vesteuropæiske lande finder man et korporativt præget samarbejde mellem statsmagten og de mest betydningsfulde økonomiske interesseorganisationer. Til denne gruppe af lande hører også Østrig, der dog i flere henseender skiller sig ud fra mængden. Det særlige ved det såkaldte østrigske „socialpartnerskab“ er dels, at interesseorganisationernes indflydelse rækker langt videre end til indkomspolitik og arbejdsmarkedsforhold og dels, at samarbejdet er institutionaliseret i et omfang, der ikke kendes fra andre lande.

Den vigtigste institution er *Die Paritätische Kommission*, som i det meste af efterkrigstiden blandt andet har fastsat priserne på en lang række varer og tjenesteydelser i Østrig. Interesseorganisationerne har desuden direkte indflydelse på renten og valutapolitikken, idet de er medaktionærer i den østrigske nationalbank. Desuden er der i den østrigske lovgivning stillet krav om, at en betydelig del af regeringens lovforslag skal forelægges for arbejdsgiverorganisationerne og fagforeningerne, før de kan fremsættes i parlamentet (Bundesgesetz, 1946: 2). Denne bestemmelse medfører, at arbejdsmarkedsorganisationerne er inddraget i den politiske beslutningsproces på så forskellige områder som skattepolitik, energipolitik, uddannelsespolitik og flygtningepolitik (Nowotny, 1991: 5).

Konsekvenserne af dette omfattende netværk af interaktioner mellem regeringen og interesseorganisationerne har efter alt at dømme været, at Østrig op gennem det meste af efterkrigstiden har haft en meget lav inflation og en nærmest ubetydelig arbejdsløshed sammenlignet med de fleste andre lande (Talos, 1991: 398). Samtidig har det østrigske samfund været præget af stor social stabilitet, hvilket blandt andet har vist sig ved, at strejker og arbejdsnedlæggelser er et næsten ukendt fænomen i landet. På denne baggrund er Østrig fra flere sider blevet betegnet som skoleeksemplet på et korporativt samfund (Cawson, 1986: 98-103).

Men en forandring synes at være undervejs. Østrig har siden 1. januar 1995 været medlem af EU, og det korporative beslutningssystem er i den forbindelse blevet stillet over for nye udfordringer. Samtidig har man oplevet ændringer af den indenrigspolitiske situation i landet. Formålet med den følgende analyse er på denne baggrund at vurdere, om det korporative system

Peter Marker

Den østrigske korporatisme under forandring

Det østrigske politiske system er kendetegnet ved et stærkt institutionaliseret og særdeles omfattende samarbejde mellem regeringen, arbejdsgiverorganisationerne og fagforeningerne. Lignende korporative strukturer kendes fra mange andre europæiske lande, men intet andet sted er interesseorganisationernes indflydelse så vidtrækkende som i Østrig. I forbindelse med landets optagelse i EU synes systemet imidlertid at blive stillet over for store udfordringer, som på længere sigt vil forandre relationerne mellem statsmagten og interesseorganisationerne.

I mange vesteuropæiske lande finder man et korporativt præget samarbejde mellem statsmagten og de mest betydningsfulde økonomiske interesseorganisationer. Til denne gruppe af lande hører også Østrig, der dog i flere henseender skiller sig ud fra mængden. Det særlige ved det såkaldte østrigske „socialpartnerskab“ er dels, at interesseorganisationernes indflydelse rækker langt videre end til indkomspolitik og arbejdsmarkedsforhold og dels, at samarbejdet er institutionaliseret i et omfang, der ikke kendes fra andre lande.

Den vigtigste institution er *Die Paritätische Kommission*, som i det meste af efterkrigstiden blandt andet har fastsat priserne på en lang række varer og tjenesteydelser i Østrig. Interesseorganisationerne har desuden direkte indflydelse på renten og valutapolitikken, idet de er medaktionærer i den østrigske nationalbank. Desuden er der i den østrigske lovgivning stillet krav om, at en betydelig del af regeringens lovforslag skal forelægges for arbejdsgiverorganisationerne og fagforeningerne, før de kan fremsættes i parlamentet (Bundesgesetz, 1946: 2). Denne bestemmelse medfører, at arbejdsmarkedsorganisationerne er inddraget i den politiske beslutningsproces på så forskellige områder som skattepolitik, energipolitik, uddannelsespolitik og flygtningepolitik (Nowotny, 1991: 5).

Konsekvenserne af dette omfattende netværk af interaktioner mellem regeringen og interesseorganisationerne har efter alt at dømme været, at Østrig op gennem det meste af efterkrigstiden har haft en meget lav inflation og en nærmest ubetydelig arbejdsløshed sammenlignet med de fleste andre lande (Talos, 1991: 398). Samtidig har det østrigske samfund været præget af stor social stabilitet, hvilket blandt andet har vist sig ved, at strejker og arbejdsnedlæggelser er et næsten ukendt fænomen i landet. På denne baggrund er Østrig fra flere sider blevet betegnet som skoleeksemplet på et korporativt samfund (Cawson, 1986: 98-103).

Men en forandring synes at være undervejs. Østrig har siden 1. januar 1995 været medlem af EU, og det korporative beslutningssystem er i den forbindelse blevet stillet over for nye udfordringer. Samtidig har man oplevet ændringer af den indenrigspolitiske situation i landet. Formålet med den følgende analyse er på denne baggrund at vurdere, om det korporative system

på længere sigt kan holde til disse udfordringer. Indledningsvis gives dels en beskrivelse af de forudsætninger socialpartnerskabet hviler på og dels en beskrivelse af de enkelte institutioner, hvorom samarbejdet er opbygget. I relation hertil diskuteres særligt, i hvor stort omfang man med rette i efterkrigstiden har kunnet karakterisere Østrig som en korporativ stat. Dernæst uddybes beskrivelsen af konsekvenserne af det korporative system, og endelig gives en vurdering af, hvorvidt de nuværende forandringer udgør en trussel mod socialpartnerskabet.

Det teoretiske udgangspunkt

Måling af graden af korporatisme i enkelte lande forudsætter ligesom komparative sammenligninger mellem lande, at man opererer med en klar definition af, hvad begrebet korporatisme dækker. Selv om korporatisme er et ofte anvendt begreb i den politologiske litteratur, findes der ikke nogen entydig og almindelig anerkendt definition af begrebet (Schmitter, 1974: 87-88). Cawson opfatter eksempelvis korporatismen som en teori om interessemediering inden for enkelte sektorer i samfundet, mens Schmitter nærmere betragter korporatismen som en generel samfundsteori på makroniveau. I henhold til Schmitter kan man definere korporatisme som et interesserepræsentations-system med bestemte institutionelle konfigurationer, der integrerer interesseorganisationerne i det politiske system:

„Corporatism can be defined as a system of interest representation in which the constituent units are organized into a limited number of singular, compulsory, noncompetitive, hierarchially ordered and functionally differentiated categories, recognized or licensed (if not created) by the state and granted a deliberate representational monopoly within their respective categories in exchange for observing certain controls on their selection of leaders and articulation of demands and supports“ (Schmitter, 1974: 93-94).

Hvis man tager udgangspunkt i denne definition, kan man måle graden af korporatisme i et givet politisk system på tre overordnede dimensioner (Cawson, 1986: 27). Den første dimension vedrører interesseorganisationernes interne opbygning. Schmitter mener således, at et korporativt politisk system først og fremmest er karakteriseret ved, at der kun findes et begrænset antal interesseorganisationer, der er defineret i forhold til hinanden ud fra medlemmernes funktioner i den økonomiske produktionsproces (Cawson, 1986: 37). Disse organisationer er hierarkisk opbyggede og præget af centralisering, koncentration og oligarki. Beslutningerne træffes med andre ord af en snæver personkreds i organisationernes øverste ledelse. Interesseorganisationerne har desuden tvunget medlemskab, hvilket sikrer dem et repræsentationsmonopol inden for deres respektive områder. Det tvungne medlemskab kan enten være lovpligtigt eller opnås gennem eksklusivaftaler og social pression på de enkelte arbejdspladser (Schmitter, 1974: 103).

Den anden og den tredje dimension i Schmitters definition vedrører henholdsvis interesseorganisationernes indbyrdes forhold og deres relationer til statsmagten. I modsætning til et pluralistisk samfund er den korporative stat

kendetegnet ved, at interesseorganisationerne ikke er i indbyrdes konkurrence med hinanden om adgang til at påvirke den politiske beslutningsproces. Der eksisterer tværtimod formaliserede eller institutionaliserede relationer mellem interesseorganisationerne og staten, og organisationerne er direkte involverede i både udformningen og implementeringen af de politiske beslutninger. I den klassiske bureaukratiteori er implementeringen overladt til embedsmændene i ministerier og styrelser, men under korporatismen deltager interesseorganisationerne i gennemførelsen af beslutningerne og bliver på denne måde en integreret del af den offentlige administration (Cawson, 1986: 37). Desuden har staten kontrol med eller indflydelse på udvælgelsen af lederne for interesseorganisationerne og dermed på deres krav til det politiske system. Den følgende analyse vil herefter vise, om de ovennævnte træk kan genfindes i det østrigske politiske system.

Forudsætningerne for socialpartnerskabet

Opbygningen af det institutionaliserede samarbejde mellem arbejdsgiverne, fagforeningerne og regeringen i Østrig må først og fremmest tilskrives de historiske begivenheder i mellemkrigstiden med den kortvarige borgerkrig og det nationalsocialistiske styre, samt de økonomiske vanskeligheder i forbindelse med genopbygningen af landet efter anden verdenskrig (Korinek, 1993: 16). Udgangspunktet for begivenhederne var opløsningen af det Østrig-Ungarske dobbeltmonarki i 1918, der efterlod Østrig i økonomisk krise og politisk ustabilitet. Hvor det habsburgske imperium havde omfattet det nuværende Ungarn, Slovakiet, Tjekkiet og det sydlige Polen samt store dele af Norditalien og de tilgrænsende områder i det tidligere Jugoslavien, var Østrig ved afslutningen af første verdenskrig reduceret til en meget mindre nationalstat.

De heraf følgende problemer i begyndelsen af 1920'erne med stor arbejdsløshed og kraftig inflation førte til en radikalisering og polarisering af de politiske partier, der blandt andet hver for sig oprettede uniformerede kampenheder. Efter den nationalsocialistiske magtovertagelse i 1932 skærpedes modsætningerne mellem de politiske grupperinger yderligere, og i februar 1934 kastedes landet ud i borgerkrigs-lignende tilstande (Bundespressedienst, 1988: 35). Da modstanden mod diktaturet var nedkæmpet af regeringstropperne, afsagdes ved hastigt foranstaltede standretter en række dødsdomme, som straks blev eksekveret. Samtidig blev flere tusinde arresteret og fængslet, og Socialdemokratiet og fagforeningerne blev afskaffet ved lov (Talos, 1982: 273). Senere fulgte den nazistiske annekstion af Østrig i 1938, hvorunder mange repræsentanter fra de demokratiske politiske partier blev fængslet og deporteret til koncentrationslejrene i Tyskland (Tritremmel, 1986: 1).

Efter afslutningen af anden verdenskrig var der på baggrund af de voldsomme begivenheder i mellemkrigstiden og de fælles erfaringer blandt de østrigske politikere en underliggende forståelse for nødvendigheden af at bilægge de tidligere indbyrdes stridigheder og samarbejde om genopbygningen af landet (Matzner, 1982: 434). Samtidig var Østrig helt frem til 1955 besat af

allierede tropper, og en stor del af efterkrigstiden var derfor koncentreret om en fælles indsats for genvindelsen af landets suverænitet (Grant, 1985: 6). De store økonomiske og politiske udfordringer i perioden 1945-1955 og de østrigske politikeres personlige oplevelser under anden verdenskrig udgjorde således tilsammen de måske vigtigste forudsætninger for udviklingen af det senere omfattende og konsensusprægede samarbejde mellem arbejdsgiverne og fagforeningerne (Chaloupek, 1990: 2).

Erhvervsstrukturelle forudsætninger

Den østrigske erhvervsstruktur har ligeledes haft betydning for opbygningen af det tætte samarbejde mellem arbejdsmarkedets parter. Hovedparten af de østrigske virksomheder er privatejede, mindre og mellemstore firmaer (Rainer og Pelinka, 1989: 28). Men netop i forbindelse med genopbygningen af landet efter anden verdenskrig blev vigtige, strategiske sektorer som bankvæsen, energiproduktion, transport, kommunikation, industriproduktion og forsikringsvæsen underlagt politisk kontrol (Talos, 1982: 267). Indtil for få år siden beskæftigede disse store, statsejede industriforetagender omkring en fjerdedel af arbejdsstyrken og tegnede sig samtidig for en tredjedel af den samlede produktionsværdi samt for næsten halvdelen af alle investeringer i Østrig (Marin, 1985: 121). Alene det statslige holdingselskab *Österreichische Industrie Aktiengesellschaft* (ÖIAG) beskæftigede 5,3 pct. af samtlige ansatte i landet. Den oligopolistiske markedsstruktur og fraværet af stærke, privatejede industriforetagender har svækket arbejdsgiversiden sammenlignet med andre vesteuropæiske lande og har dermed også banet vejen for samarbejdet mellem socialpartnerne (Talos, 1991: 398).

Organisatoriske forudsætninger

Den mest betydningsfulde organisatoriske rammebetingelse for socialpartnerskabet er det særlige østrigske kammersystem. Kamrene adskiller sig væsentligt fra de faglige organisationer i andre lande, idet de er etableret ved lov med obligatorisk medlemskab for alle virksomheder og lønmodtagere (Pribyl, 1991: 20). Det betyder, at enhver virksomhed i Østrig er medlem af et af de regionale handelskamre, uanset om der er tale om et aktieselskab eller et enkeltmandsfirma, og det samme gælder, hvad enten virksomheden er på østrigske hænder eller ejes af en udenlandsk koncern (Chaloupek, 1990: 3). Undtaget fra det lovpligtige medlemskab er alene elektricitetsforsynings-selskaberne og de liberale erhverv, herunder læger, apotekere, ingeniører, advokater og arkitekter. Disse erhvervsgrupper har dog alle deres egne, uafhængige kammerorganisationer (Nowotny, 1989: 132). Tilsvarende er samtlige ansatte i Østrig med undtagelse af de offentligt ansatte tjenestemænd medlemmer af en af kammerorganisationerne (Pelinka, 1986: 28). På forbundsstatsniveau er arbejdsgiversiden sammensluttet i *Bundeskammer der Gewerblichen Wirtschaft* og *Die Präsidentenkonferenz der Landwirtschaftskammern*, mens lønmodtagerne er repræsenteret af *Österreichischer Arbeiterkammertag*.

Tvangsmedlemskabet giver reelt kamrene et repræsentationsmonopol inden for de forskellige erhvervsgræne. Bundeswirtschaftskammeret tegner sig eksempelvis for hele 95 pct. af de kollektive aftaler, som indgås af arbejdsgiversiden (Talos, 1991: 395-396). Kamrene finansieres af medlemmerne, og organisationsbidraget fratrækkes for de ansattes vedkommende automatisk lønudbetalingerne, hvorefter det overføres til det respektive kammer (Marin, 1985: 100). Foruden den juridiske og ressourcemæssige autonomi står kammerorganisationerne stærkt på grund af den meget høje centraliseringsgrad. Selv om man har lokale afdelinger på delstatsniveau, træffes alle vigtige politiske beslutninger reelt af hovedorganisationerne på forbundsniveau (Pribyl, 1991: 20).

Lovgivningen opstiller endvidere retningslinjer for kammerorganisationernes interne opbygning. Kamrene er demokratisk opbyggede med regelmæssige, hemmelige og direkte valg, som er undergivet offentlig kontrol. Socialministeriet fører således tilsyn med valgproceduren i arbejderkamrene, industriministeriet med handelskamrene og landbrugsministeriet med landbrugets organisationer. Topposterne i organisationerne på forbundsniveau besættes dog ved indirekte valg, der reelt blot har en legitimerende funktion, idet der i virkeligheden er tale om udnævnelser af kandidater, som støttes af de forskellige fraktioner inden for hver af organisationerne (Pelinka, 1986: 29-30).

En anden organisatorisk forudsætning er den meget høje organisationsgrad inden for de frivillige, faglige organisationer, som findes ved siden af kammerorganisationerne. På lønmodtagersiden er den vigtigste organisation *Österreichischer Gewerkschaftsbund* (ÖGB), der har 1,6 mio. medlemmer, hvilket svarer til omtrent 60 pct. af alle arbejdere og funktionærer (Nowotny, 1991: 23). Tilsvarende repræsenterer *Vereinigung Österreichischer Industriel-ler* (VÖI), der er en sammenslutning af direktører og virksomhedsejere, næsten 90 pct. af den private industri i landet, opgjort ved antallet af ansatte i medlemsvirksomhederne (Tritremmel, 1986: 5). Den interne opbygning af de frivillige organisationer adskiller sig ikke væsentligt fra kamrene, og forskellene på eksempelvis ÖGB og arbejderkammeret forekommer derfor ikke altid umiddelbart indlysende. Kompetencen er dog forskellig på visse områder. Medens de enkelte fagforbund er ansvarlige for de egentlige lønforhandlinger, tager *Österreichischer Arbeiterkammertag* del i det lovforberedende arbejde og udarbejder analyser af forskellige arbejdsmarkedspolitiske forhold (Bundespressedienst, 1990: 9).

Österreichischer Gewerkschaftsbund adskiller sig endvidere fra arbejderkammeret ved en endnu højere grad af intern centralisering. De enkelte fagforbund under ÖGB har kun begrænset juridisk og finansiel autonomi, og må nærmest betegnes som underafdelinger af hovedorganisationen (Hinrichs og Unger, 1990: 20). ÖGB har således direkte rådighed over fire femtedele af de individuelle medlemsbidrag, som indbetales til fagforeningerne, og er derfor ikke afhængig af frivillige kontingentindbetalinger fra medlemsorganisationerne, som det er tilfældet i mange andre vesteuropæiske lande (Marin, 1985: 99). Hovedorganisationen fastlægger tillige de enkelte fagforbunds interne

opbygning og kontrollerer deres aktiviteter. Vigtigst er dog hovedorganisationens strejkemonopol. Hverken de enkelte medarbejdere på arbejdspladserne eller deres respektive fagforeninger må opfordre til strejker eller andre former for arbejdsnedlæggelser (Marin, 1985: 105-106). Denne ret tilkommer alene ÖGB. Denne ekstreme grad af centralisering og magtkoncentration har udgjort en vigtig strukturel betingelse for socialpartnerskabet, idet fagbevægelsen herved har kunnet tale med én stemme overfor regeringen og arbejdsgiverne (Talos, 1991: 396).

Politiske forudsætninger

Foruden de historiske, erhvervsstrukturelle og organisatoriske forudsætninger har også de meget tætte personlige forbindelser mellem interesseorganisationerne og de politiske partier i Østrig haft betydning for etableringen af socialpartnerskabet (Talos, 1991: 401). Særlig veludbygget er relationerne mellem ÖGB og det østrigske socialdemokrati (SPÖ), og mellem Bundeswirtschaftskammeret og det kristligt-demokratiske *Österreichische Volkspartei* (ÖVP). Netop socialdemokratiet og ÖVP har i hovedparten af efterkrigstiden været de regeringsbærende partier i landet med op mod 90 pct. af vælgerne bag sig (Nowotny, 1989: 131). Den meget lukkede magtstruktur træder særligt tydeligt frem, når man tager de enkelte parlamentsmedlemmers erhvervsmæssige tilknytning under nærmere øjesyn. Hele 43 pct. af parlamentsmedlemmerne har samtidig en tillidspost i en af interesseorganisationerne, og tidligere var det endog sådan, at over halvdelen af medlemmerne af den lovgivende forsamling var tilknyttet enten fagforeningerne eller arbejdsgiverorganisationerne (Pelinka, 1981: 19 og Marin, 1985: 101). Præsidenterne for de fire vigtigste erhvervspolitiske interesseorganisationer er ligeledes alle medlemmer af parlamentets andetkammer, Nationalrådet (Talos, 1991: 402).

Kulturelle forudsætninger

Endelig kan man pege på en helt grundlæggende, men samtidig vanskeligt håndgribelig forudsætning for socialpartnerskabet, nemlig den særlige østrigske politiske kultur (Korinek, 1993: 16). Hovedparten af den østrigske befolkning tilhører den romersk-katolske kirke, og idéhistorisk har socialpartnerskabet netop sit udspring i den katolske sociallære, hvor grundtanken er, at alle samfundets medlemmer uanset sociale og økonomiske forskelle har en fælles interesse og et socialt ansvar for hinanden (Klose, 1970: 20, Pribyl, 1991: 24-25). Denne konsensusopfattelse betyder, at man betoner samarbejde frem for konflikt og foretrækker social stabilitet frem for konfrontation og arbejdskamp. Socialpartnerskabet bygger således på en forestilling om, at arbejdere og arbejdsgivere trods modsatrettede interesser gennem samarbejde og forhandlinger opnår langsigtede fordele, som i sidste instans er til det fælles bedste (Talos, 1982: 278, Korinek, 1993: 14). Systemet er derfor også blevet betegnet som „klassekamp ved forhandlingsbordet“ (Marin, 1985: 117). En del af forklaringen på den udprægede kompromisvilje og enigheden mel-

lem lønmodtagerne og arbejdsgiverne i Østrig om at tilstræbe fuld beskæftigelse og social stabilitet skal derfor muligvis findes i den katolske konsensusopfattelse.

Den østrigske politiske kultur har samtidig et stærkt konservativt præg, som blandt andet kommer til udtryk i befolkningens modvilje mod forandringer og i opretholdelsen af de forskellige befolkningsgruppers traditionelle privilegier og rettigheder (Fürstenberg, 1985: 31-32). Østrig er således kendetegnet ved en forholdsvis skarp adskillelse af befolkningen og eliten, og man genfinder i den sociale og kulturelle deling af befolkningen det stænderprincip, der prægede opbygningen af det østrigske samfund under kejsertiden (Pelinka, 1986: 45 og Fürstenberg, 1985: 32). Hertil kommer, at personlige venskaber og loyalitetsforbindelser spiller en afgørende rolle for de sociale relationer. Disse træk udgør tilsammen også vigtige forudsætninger for socialpartnerskabet, idet befolkningens autoritetstro mentalitet og konservative indstilling betyder, at man accepterer, at en bureaukratisk elite af politikere og repræsentanter for arbejdsmarkedsorganisationerne træffer de politiske beslutninger bag lukkede døre (Marin, 1985: 118).

Sammenfatning

Alt i alt hviler det østrigske socialpartnerskab på en række kulturelle, historiske, politiske, organisatoriske og erhvervsstrukturelle forudsætninger. Som det er fremgået af gennemgangen af de organisatoriske forudsætninger, opfylder Østrig betingelserne i Schmitters definition af et korporativt samfund med hensyn til interesseorganisationernes interne opbygning. Der findes i landet et begrænset antal store arbejdsmarkedsorganisationer, der er funktionelt afgrænsede i forhold til hinanden, og som er stærkt centraliserede. Desuden giver kammersystemet med dets lovpligtige medlemskab organisationerne et effektivt repræsentationsmonopol. Det næste skridt i analysen er herefter at undersøge, om også de to øvrige betingelser i definitionen er opfyldt.

Socialpartnerskabets institutionelle rammer

Den vigtigste institution i det østrigske socialpartnerskab er den såkaldte *Paritätische Kommission für Preis- und Lohnfragen*, der blev grundlagt i slutningen af 1950'erne. Kommissionen består af fire medlemmer af regeringen samt formændene for de fire store interesseorganisationer (Nowotny, 1989: 137). Forbundskansleren er formand for kommissionen, og desuden deltager fra regeringen landbrugsministeren, handelsministeren og arbejdsministeren. På den modsatte side af forhandlingsbordet sidder repræsentanterne fra *Bundeskammer der Gewerblichen Wirtschaft*, *Die Präsidentenkonferenz der Landwirtschaftskammern*, *Österreichischer Arbeiterkammertag* og *ÖGB*. Hertil kommer viceformændene for interesseorganisationerne samt referenter, eksperter og rådgivere. Samlet udgør disse omkring 30 personer *Die Vollversammlung der Paritätischen Kommission*, som formelt set træffer beslutningerne (Marin, 1985: 95). Men da formændene for de fire store interesseorganisationer som de eneste blandt medlemmerne har stemmeret, træffes

afgørelserne reelt ved den såkaldte *Präsidentenvorbesprechung*, der afholdes forud for de egentlige møder i kommissionen (Nowotny, 1989: 137). Retningslinjerne for kommissionens arbejde fastlægges således af en meget snæver personkreds.

Som navnet antyder er alle de deltagende parter ligeligt repræsenterede i den paritetiske kommission (Marin, 1985: 113). Man kan endda tale om en dobbelt ligevægt, idet arbejdsgiversiden har det samme antal deltagere som lønmodtagersiden samtidig med, at der er lige mange repræsentanter fra interesseorganisationerne og fra regeringen. Dette forklarer, hvorfor ÖGB er repræsenteret i kommissionen, mens den anden store, frivillige interesseorganisation, VÖI, står udenfor (Tritremmel, 1986: 8). Tilmed har der gennem mange år været en politisk ligevægt mellem de to store politiske partier, det socialdemokratiske SPÖ og det borgerlige ÖVP, som hver har siddet på to af ministerposterne i kommissionen. Den paritetiske kommission institutionaliserer således både den økonomisk-socialt konflikt mellem arbejdsmarkedets parter og den ideologisk-politiske konflikt mellem de politiske partier (Hinrichs og Unger, 1990: 19).

Foruden ligevægtsprincippet bygger samarbejdet i kommissionen på et frivillighedsprincip, der indebærer, at enhver af deltagerne til enhver tid har mulighed for at forlade forhandlingsbordet. Heri ligger den ultimative sanktionsmulighed for hver af organisationerne, hvis man ikke umiddelbart kan nå frem til en forhandlingsløsning (Marin, 1985: 111). Underligt nok udgør netop frivilligheden den stærkeste binding på aktørerne, idet en sådan handling af de øvrige deltagere uundgåeligt vil blive opfattet som uansvarlig og dermed på længere sigt svække organisationens troværdighed og handlemuligheder. Endelig er samarbejdet mellem regeringen og organisationerne i den paritetiske kommission meget uformelt. Kommissionen har således hverken nogen fast adresse eller noget fast mødested, og tilsvarende findes der ingen faste vedtægter, intet formelt medlemskab og ingen nedskrevne regler (Marin, 1985: 110). Man kan med andre ord tale om en institution uden organisation. De uformelle bånd og de personlige relationer har vist sig at være stærkere end formelle regler og procedurer.

Prisudvalget

Den egentlige politikfastsættelse foregår i de tre underudvalg under den paritetiske kommission, nemlig *Preisunterausschuss*, *Lohnunterausschuss* og *Beirat für Wirtschafts- und Sozialfragen*. Prisudvalget består af repræsentanter fra de fire hovedorganisationer samt finansministeriet og indenrigsministeriet og har siden grundlæggelsen principielt været ansvarlig for fastsættelsen af vejledende priser for samtlige de varer og tjenesteydelser, der produceres af medlemsvirksomhederne (Chaloupek, 1990: 5-6). Når en virksomhed vil forhøje prisen på en vare eller tjenesteydelse, indsendes en ansøgning gennem den regionale arbejdsgiverorganisation til Bundeswirtschaftskammeret. Herefter vurderes ansøgningen af prisudvalget under den paritetiske kommission, der enten kan imødekomme ansøgningen eller give afslag. Umiddel-

bart reguleres på denne måde kun producentprisen, men reelt styres også udsalgspriserne i detailledet, idet man ved prisberegningerne anvender et fast procenttillæg til dækning af fortjenesten hos forhandlerne (Chaloupek, 1990: 6).

Virksomhederne har ingen retlig forpligtelse til at medvirke ved forhandlingerne i den paritetiske kommission eller til at overholde aftalerne, og hverken selve kommissionen eller prisudvalget har nogen formelle sanktionsmidler til deres rådighed (Pribyl, 1991: 23). De manglende formelle sanktionsmuligheder opvejes dog i nogen grad af muligheden for, at regeringen ophører de vejledende priser til lov (Talos, 1991: 400). Denne mulighed har dog aldrig været taget i anvendelse, idet de pågældende virksomheder forinden har trukket deres ansøgninger tilbage (Nowotny, 1989: 139). Et yderlige incitament til at overholde prisaftalerne er, at offentlige institutioner ved licitationer og tilbudsindhentning kun anerkender de vejledende priser fra prisudvalget. Private virksomheder, der ikke overholder prisaftalerne, får derfor ingen ordrer fra de offentlige myndigheder og er reelt udelukket fra at deltage i licitationerne. Endelig spiller også den interne disciplin og centralisering i arbejdsgiverorganisationerne i sig selv en vigtig rolle, idet Bundeswirtschaftskammeret står inde for, at virksomhederne indberetter forventede prisstigninger og overholder de indgåede prisaftaler (Tritremmel, 1986: 12).

Samlet har systemet betydet, at op mod en tredjedel af forbrugerpriserne og halvdelen af priserne på industrivarer har været kontrolleret af den paritetiske kommission. Hertil kommer, at en tredjedel af forbrugerpriserne er blevet fastsat direkte af den særlige statslige priskommission (Marin, 1985: 108 og Korinek, 1993: 100).

Lønudvalget

Lønudvalget under den paritetiske kommission har en lidt anderledes sammensætning end prisudvalget, idet Bundeswirtschaftskammeret og ÖGB besætter hver to pladser i udvalget, mens arbejderkammeret og landbrugs-kammeret hver har én repræsentant (Chaloupek, 1990: 7). Desuden deltager forskellige eksperter og rådgivere fra de respektive arbejdsgiverorganisationer og fagforbund efter behov i udvalgets møder. Regeringen er derimod ikke repræsenteret i lønudvalget.

Underkommissionen beskæftiger sig med den del af fastsættelsen af lønninger og arbejdsvilkår, som reguleres af kollektive aftaler mellem arbejdsmarkedets parter, og har således ikke bemyndigelse til at gribe ind i den lokale løndannelse. Hertil kommer, at de egentlige lønforhandlinger på centralt niveau finder sted uden for den paritetiske kommission. Lønudvalget har derfor formelt set ingen direkte indflydelse på selve indholdet af overenskomsterne, herunder lønningernes størrelse. Trods disse begrænsninger har udvalget afgørende indflydelse på lønudviklingen i Østrig (Kommissionen, 1991: 12). Forklaringen herpå er, at de enkelte fagforbund og arbejdsgiverorganisationer skal indhente tilladelse hos lønudvalget til at indlede overenskomstforhandlingerne. Lønglidningen kan derfor kontrolleres ved at forlænge den tids-

periode, hvorunder en overenskomst er gældende (Chaloupek, 1990: 7 og Tritremmel, 1986: 10). Da beslutningerne i udvalget skal træffes i enstemmighed, har arbejdsgiversiden på denne måde en reel vetoet overfor fagforeningernes lønkrav. Ordningen muliggør endvidere en overordnet afstemning af lønningerne mellem de forskellige brancher. Herved forhindrer man en overophedning af lønniveauet i enkelte sektorer, som kunne få afsmittende virkninger på andre brancher og dermed medføre en forringelse af konkurrenceevnen (Tritremmel, 1986: 11).

Rådet for erhvervspolitiske og sociale spørgsmål

Det tredje underudvalg under den paritetiske kommission er det såkaldte *Beirat für Wirtschafts- und Sozialfragen*, som består af tre eksperter fra hver af de fire hovedorganisationer. Rådet har til opgave at udarbejde videnskabelige undersøgelser og foretage statistiske beregninger, som senere indgår i den politiske beslutningsproces. Ved udarbejdelsen af analyserne medvirker også embedsmænd fra ministerierne, repræsentanter fra forskellige højere læreanstalter og forskningsinstitutioner samt branchekyndige erhvervsfolk (Chaloupek, 1990: 7). Eksperternes analyser godkendes af formændene for de fire arbejdsmarkedsorganisationer, inden de sendes til regeringen, og analysernes anbefalinger til den økonomiske politik får hermed samtidig en politisk legitimitet. Mange af udvalgets forslag er blevet gennemført, og socialpartnernes indflydelse på dagsordenfastsættelsen og politikformuleringen gennem udvalget skal derfor ikke undervurderes (Marin, 1985: 120).

Andre kommissioner, råd og nævn

Arbejdsgiverforeningerne og lønmodtagerorganisationerne har endvidere direkte medbestemmelse inden for næsten alle områder af den offentlige administration gennem de over to hundrede råd, nævn, kommissioner, fonde og arbejdsgrupper, der er nedsat under de forskellige ministerier (Bundespresse-dienst, 1990: 14).

Systemet er særlig veludbygget inden for det økonomiske område, og eksempelvis fastlægges store dele af landbrugspolitikken i forskellige råd og nævn, som reelt kontrolleres af interesseorganisationerne. Det samme er tilfældet for de statslige eksportkreditordninger, og særlig stor er indflydelsen på området for sociale forsikringer og pensioner, hvor beslutningskompetencen i praksis er delegeret til en række uafhængige nævn (Talos, 1982: 279-280). Fastsættelsen af blandt andet arbejdsløshedsunderstøttelse, ulykkesforsikringspræmier og alderspensioner er derfor i realiteten overdraget til socialpartnerne. Interesseorganisationerne har endda afgørende indflydelse på den østrigske valutapolitik og fastlæggelsen af renteniveauet i Østrig, idet organisationerne som medaktionærer er repræsenterede i bestyrelsen for Österreichische Nationalbank (Chaloupek, 1990: 8). Forbundsregeringen råder således kun over halvdelen af aktierne i nationalbanken, mens den anden halvdel direkte eller indirekte er underlagt fagforeningernes og arbejdsgivernes kontrol (Nowotny, 1991: 28).

Organisationernes lovfastsatte høringsret

Interesseorganisationernes indflydelse er dog langt fra begrænset til fastsættelsen af lønninger og priser samt deltagelse i forskellige kommissioner og nævn. Den mest vidtgående beføjelse er den lovfastsatte høringsret, i henhold til hvilken regeringens lovforslag skal forelægges for arbejdsmarkedsorganisationerne, før de kan fremsættes i parlamentet (Bundesgesetz, 1946: 2 og Tritremmel, 1986: 3). Selv om høringsretten formelt set ikke tillægger socialpartnere nogen retlig beslutningskompetence, indebærer proceduren imidlertid oftest en reel godkendelse af lovforslagene. Når et ministerium har udarbejdet et lovforslag, sendes det til udtalelse hos organisationerne, som herefter kommer med ændringsforslag og kommentarer. Disse tages sædvanligvis til efterretning af ministeriet, og den efterfølgende behandling af lovforslaget i parlamentet får derfor ofte nærmest karakter af en ratificering (Vannik, 1994 og Nowotny, 1991: 29). Der er således allerede truffet beslutning om 85 pct. af alle lovforslag inden for det økonomiske område, før de forelægges den demokratisk valgte forsamling.

Høringsretten omfatter principielt kun lovforslag, der berører arbejdsgiverorganisationernes og fagforeningernes interesser, men bestemmelsen fortolkes meget bredt, og socialpartnernes indflydelse er derfor ikke alene begrænset til arbejdsmarkedspolitiske forhold (Vannik, 1994). Tilgrænsende områder som flygtningepolitik, uddannelsespolitik, skattepolitik og endda strafferetspleje anses således som omfattet af høringsretten. Konkurrencelovgivningen og loven om militærnægters civiltjeneste kan ligeledes nævnes som eksempler på områder, hvor socialpartnere har gjort deres indflydelse gældende (Talos, 1991: 401). Det er tillige bemærkelsesværdigt, at socialpartnere er inddraget i den udenrigspolitiske beslutningsproces. Organisationerne var således repræsenterede i den officielle østrigske forhandlingsdelegation i forbindelse med EU-optagelsesforhandlingerne (*Die Presse*, 18/19. juni 1994: 1).

Sammenfatning

Som det er fremgået af beskrivelsen af socialpartnerskabets institutionelle rammer, har der gennem det meste af efterkrigstiden eksisteret formaliserede og stærkt institutionaliserede relationer mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter i Østrig. Interesseorganisationerne er ikke i indbyrdes konkurrence med hinanden om at opnå adgang til det politiske system, men er derimod på alle vigtige områder direkte inddraget i den politiske beslutningsproces. Hertil kommer, at kammerorganisationerne er etableret af staten ved lov, og at de forskellige ministerier fører tilsyn med selektionen af ledere i organisationerne. Tilsammen efterlader disse kendsgerninger ingen tvivl om, at Østrig opfylder betingelserne i Schmitters definition af et korporativt politisk system.

Konsekvenserne af socialpartnerskabet

Selv om det kan være vanskeligt at dokumentere de konkrete økonomiske effekter af socialpartnerskabet, er det ubestrideligt, at den administrative prispolitik tidligere har vist sig virkningsfuld, ikke mindst fordi det østrigske mar-

ked er stærkt oligopolistisk med nogle få, store udbydere og en mængde mindre producenter (Nowotny, 1991: 31). Den omfattende offentlige prisregulering gennem den paritetiske kommission og den særlige statslige pris-kommission har således betydet, at inflationen gennem en lang årrække har ligget væsentligt lavere i Østrig end i de øvrige vesteuropæiske lande (Grant, 1985: 12). Til gengæld har prisniveauet på forbrugsvarer været forholdsvis højt i landet. Forklaringen er, at det østrigske marked i betydeligt omfang har været beskyttet mod udenlandsk konkurrence, og at den korporative magtstruktur har begrænset nye virksomheders adgang til markedet. Den manglende konkurrence og den lave produktivitet har på denne måde bidraget til opretholdelsen af det høje prisniveau (Kommissionen, 1991: 12).

Samtidig med den lave inflation har man i Østrig haft næsten fuld beskæftigelse, hvilket primært må tilskrives den stramme indkomspolitik og fagforeningernes langsigtede lønstrategi (Hinrichs og Unger, 1990: 3). Inden for de seneste år er beskæftigelsen vokset betydeligt, men arbejdsløsheden er i samme periode steget fra to pct. til omkring fem pct. på grund af en kraftig tilgang af arbejdskraft, særligt fra de sydøsteuropæiske lande. Østrig har dog fortsat en meget lav arbejdsløshed sammenlignet med de øvrige EU-lande (Kommissionen, 1991: 11). Sideløbende hermed har den østrigske betalingsbalance været i nogenlunde ligevægt, og bruttonationalproduktet voksede fra 1986 til 1990 med hele tre-fire pct. årligt. Hertil kommer, at antallet af strejker og tabte arbejdstimer er meget lavt i Østrig sammenlignet med de vigtigste industrialiserede lande. Denne udprægede sociale stabilitet har dannet baggrund for et forholdsvis stort antal udenlandske investeringer i landet, hvilket igen er en af årsagerne til, at østrigernes gennemsnitlige levestandard ligger over EU-gennemsnittet (Pribyl, 1991: 30).

Politiske konsekvenser

Mens fordelene ved socialpartnerskabet fortrinsvis har vist sig på det økonomiske område, synes ulemperne derimod at være knyttet til det politiske område. Kritikken af den korporative beslutningsstruktur har især været rettet mod den høje centralisering, den altomfattende statslige regulering af samfundet og systemets manglende demokratiske legitimitet (Marin, 1985: 119). Fra forskellig side er det således blevet påpeget, at beslutningsprocessen er meget lukket, og at kompetence, som i henhold til forfatningen er tillagt regeringen og parlamentet, reelt er overdraget til interesseorganisationerne. Det hævdes på denne baggrund, at socialpartnerskabet strider mod de almindelige retsstatsprincipper om kompetencefordeling og demokratisk kontrol.

Det er tilsvarende ud fra en demokratisk betragtning betænkeligt, at store sociale og politiske mindretal reelt er udelukket fra medbestemmelse, mens andre befolkningsgrupper har uforholdsmæssig stor indflydelse. Pensionister, studerende og arbejdsløse er i vidt omfang afskåret fra at udøve deres demokratiske medbestemmelsesret på vigtige områder, medens den del af befolkningen, der har et arbejde, er dobbeltrepræsenterede i den politiske beslutningsproces gennem deres medlemskab af både ÖGB og *Österreichischer*

Arbeiterkammertag (Grant, 1985: 85). Tilsvarende har landbrugserhvervet en uforholdsmæssig stor indflydelse på de politiske beslutninger, idet landbrugskammeret er repræsenteret på lige fod med industriens arbejdsgivere i den paritetiske kommission, til trods for, at landbruget i dag kun beskæftiger omkring otte pct. af arbejdsstyrken i landet (Nowotny, 1991: 41).

Trods de tungtvejende kritikpunkter har socialpartnerskabet traditionelt haft en overvældende opbakning blandt den østrigske befolkning. Samarbejdet mellem regeringen og interesseorganisationerne anses endda af hovedparten af befolkningen for at være mere velegnet end parlamentet til at løse de økonomiske problemer (Farnleiter, 1993: 126). En væsentlig del af forklaringen på den store tilslutning til systemet skal derfor givetvis findes i befolkningens overbevisning om, at socialpartnerskabet har været baggrunden for den gunstige økonomiske udvikling i Østrig i efterkrigstiden. Der synes således at være en tendens til, at den manglende demokratiske legitimitet opvejes af den konkrete økonomiske effektivitet (Pelinka, 1986: 45).

Udfordringerne til socialpartnerskabet

Fagforeningerne og arbejdsgiverorganisationerne har traditionelt stået meget stærkt i det østrigske politiske system. I overensstemmelse hermed må det forventes, at interesseorganisationerne fortsat vil have stor indflydelse på den politiske beslutningsproces gennem den paritetiske kommission og dens underudvalg. Tilsvarende taler opretholdelsen af de personlige loyalitetsforbindelser mellem elitens medlemmer og den konservative politiske kultur i Østrig for en bevarelse af socialpartnerskabet i dets nuværende form. Men samtidig peger en række andre forhold i retning af forandringer af det hidtidige billede. Dels er de indenrigspolitiske forudsætninger forandret, dels vil dele af socialpartnerskabets institutionelle strukturer komme under pres i forbindelse med Østrigs EU-medlemskab.

For det første har den østrigske erhvervsstruktur gennemgået en forandring gennem de seneste år. På baggrund af de omfattende strukturproblemer og den manglende effektivitet i de store, statslige industriforetagender har regeringen iværksat en privatisering af en del af disse virksomheder, og samtidig sker der en generel omstilling af produktionen fra egentlig fremstillingsvirksomhed til serviceydelser (Hinrichs og Unger, 1990: 20). Begge disse forhold betyder, at de mindre og mellemstore firmaer får større betydning, og inden for denne type virksomheder er organisationsgraden og den faglige disciplin ikke så stor som i de store, statsejede industrivirksomheder (Nowotny, 1991: 40). Disse ændrede erhvervsstrukturelle forudsætninger kan på længere sigt vise sig at få betydning for socialpartnerskabet.

De politiske forudsætninger for socialpartnerskabet er tilsvarende under forandring. Ved parlamentsvalget den 9. oktober 1994 mistede koalitionsregeringen mellem det østrigske socialdemokrati (SPÖ) og det konservative *Österreichische Volkspartei* (ÖVP) tilsammen 22 af de 183 mandater i Nationalrådet, mens det højreradikale *Freiheitliche Partei Österreichs* (FPÖ) under ledelse af Jörg Haider gik frem med mere end fem pct. og opnåede 22,6

pct. af stemmerne ved valget (*Frankfurter Allgemeine*, 10.10.1994). Trods den betydelige svækkelse blev regeringskoalitionen mellem SPÖ og ÖVP gendannet, men samtidig er der fremkommet spekulationer om muligheden for en konservativ ÖVP-mindretsregering med FPÖ som støtteparti efter næste parlamentsvalg. Haider har tidligere stillet krav om en ophævelse af det lovpligtige medlemskab af kammerorganisationerne (Talos, 1991: 407), og såfremt FPÖ får politisk indflydelse, er der derfor mulighed for, at en af de væsentligste forudsætninger for socialpartnerskabet ændres.

Interesseorganisationernes indflydelse og anseelse blandt befolkningen trues ligeledes af den stigende arbejdsløshed i landet (Talos, 1991: 407). Stadig flere står uden arbejde efter endt uddannelse, mange ældre kan ikke finde beskæftigelse, og efter østrigske forhold har arbejdsløsheden allerede nu nået foruroligende højder. Denne udvikling betyder, at loyaliteten overfor organisationerne svækkes, idet den hidtidige opbakning omkring socialpartnerskabet netop i vidt omfang har været begrundet i det korporative systems problemløsningskapacitet og den gunstige økonomiske udvikling efter 1945. Socialpartnerskabet vil derfor blive svækket, hvis regeringen og organisationerne ikke fortsat kan sikre en forholdsvis høj beskæftigelse og levestandard (Pelinka, 1986: 44).

Den vigtigste og mest umiddelbare udfordring til den nuværende politiske organisering i Østrig er dog utvivlsomt den europæiske integrationsproces (Korinek, 1993: 22). Afskaffelsen af bureaukratiske erhvervstøtteordninger, liberaliseringen af udenrigshandelen og tilpasningen til konkurrencevilkårene på det europæiske marked vil givetvis medføre store omvæltninger for det østrigske samfund i almindelighed og for det korporative samarbejde mellem regeringen og interesseorganisationerne i særdeleshed (Nowotny, 1989: 139). Den hidtidige omfattende administrative prisfastsættelse må således forventes at vige for de markedsøkonomiske principper med en tilpasning til verdensmarkedsniveauet til følge. I erkendelse heraf besluttede socialparterne allerede i 1992 at reducere antallet af varer og tjenesteydelser, der er underlagt den paritetiske kommission fra de tidligere 220 forskellige til kun syv (*Sozialwissenschaftliche Arbeitsgemeinschaft*, 1993: 25). Prisudvalget under den paritetiske kommission må derfor reelt siges at have mistet sin betydning (Ettl, 1994). En af de bærende institutionelle strukturer i socialpartnerskabet er således allerede forsvundet.

Endelig må interesseorganisationernes indflydelse på længere sigt forventes af blive formindsket i takt med, at den politiske beslutningskompetence på en lang række områder flyttes til Ministerrådets møder i Bruxelles, hvor socialparternes indflydelse ikke er så direkte som i det nuværende østrigske politiske system (Talos, 1994: 93). De mange kommissioner, råd og nævn, hvor socialparterne idag sidder med ved forhandlingsbordet vil miste indflydelse, og ligeledes vil organisationernes lovfastsatte høringsret sandsynligvis få mindre betydning. Alt i alt synes der således at være tegn på, at den østrigske korporatisme er under forandring, ikke mindst på grund af de udfordringer, der følger af det østrigske EU-medlemskab.

Litteratur

- Bundesgesetz (1946). „Bundesgesetz No. 182 vom 24. Juli 1946 betreffend die Errichtung von Kammern der gewerblichen Wirtschaft (Handelskammergesetz)“, *Bundesgesetzblatt*, Jahrgang 1946, 56. Stück, pp. 363-377.
- Bundespressdienst (1988). *Die Erste Republik 1918-1938*, Österreich Dokumentation, Wien: Bundespressdienst.
- Bundespressdienst (1990). *The Rational Approach to Labour and Industry. Economic and Social Partnership in Austria*, Österreich Dokumentation, Wien: Bundespressdienst.
- Cawson, Alan (1986). *Corporatism and Political Theory*, Oxford: Basil Blackwell.
- Chaloupek, Günther (1990). „Wirtschafts- und Sozialpartnerschaft in Österreich“, *AW-Special*, Folge 39, Wien: Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB).
- Die Presse*.
- Ettl, Johanna (1994). Telefonsamtale med Johanna Ettl, *Arbeiterkammer Wien*, den 23. juni 1994.
- Farnleiter, Johann (1993). „Sozialpartner gemeinsam zu neuen Zielen“, *Wirtschaftspolitische Blätter*, Heft 1, pp. 122-127.
- Frankfurter Allgemeine*.
- Fürstberg, Friedrich (1985). „Sozialkulturelle Aspekte der Sozialpartnerschaft“, pp. 29-39 i Peter Gerlich, Edgar Grande og Wolfgang Müller, *Sozialpartnerschaft in der Krise. Leistungen und Grenzen des Neokorporatismus in Österreich*, Wien: Böhlau.
- Grant, Wyn (1985). „Introduction. What is Corporatism?“, pp. 1-31 i Wyn Grant (ed.), *The Political Economy of Corporatism*, New York: St. Martins Press.
- Hinrichs, Karl og Brigitte Unger (1990). „Das Ende der Sozialpartnerschaft?“, *Kurswechsel*, Heft 1, pp. 3-31.
- Klose, Alfred (1970). *Ein Weg zur Sozialpartnerschaft. Das Österreichische Modell*, Wien: Verlag für Geschichte und Politik.
- Kommissionen for de Europæiske Fællesskaber (1991). *Ostrigs tiltrædelsesansøgning. Kommissionens udtalelse*, Bruxelles: Kommissionen for de Europæiske Fællesskaber.
- Korinek, Karl (1993). „Sozialpartnerschaft an der Wende“, *Wirtschafts- und Sozialpolitische Zeitschrift (WISO)*, Heft 4, pp. 9-27.
- Marin, Bernd (1985). „Austria - The Paradigm Case of Liberal Corporatism?“, pp. 89-125 i Wyn Grant (ed.), *The Political Economy of Corporatism*, New York: St. Martins Press.
- Matzner, Egon (1982). „Sozialpartnerschaft“, pp. 429-451 i Heinz Fischer (Hrsg.), *Das politische System Österreichs*, Wien: Europaverlag.
- Nowotny, Ewald (1989). „Institutionelle Grundlagen, Akteure und Entscheidungsverhältnisse in der österreichischen Wirtschaftspolitik“, pp. 125-148 i Hanns Abele (Hrsg.), *Handbuch der österreichischen Wirtschaftspolitik*, Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung.
- Nowotny, Ewald (1991). „Wirtschafts- und Sozialpartnerschaft in Österreich“, *Wirtschafts- und Sozialpolitische Zeitschrift (WISO)*, Heft 2, pp. 21-49.
- Pelinka, Anton (1981). *Modellfall Österreich? Möglichkeiten und Grenzen der Sozialpartnerschaft*, Studien zur österreichischen und internationalen Politik, Band 4, Wien: Braumüller.
- Pelinka, Anton (1986). *Sozialpartnerschaft und Interessenverbände*, Wien: Verlag für Geschichte und Politik.
- Pribyl, Herbert (1991). *Sozialpartnerschaft in Österreich*, Wien: Verlag Schendl.
- Rainer, Nick og Anton Pelinka (1989). *Politische Landeskunde der Republik Österreich*, Berlin: Colloquium Verlag.
- Schmitter, Philippe C. (1974). „Still the Century of Corporatism?“, *The Review of Politics*, Volume 36, No. 1, pp. 85-131.
- Sozialwissenschaftliche Arbeitsgemeinschaft (1993). *Österreichs Sozialpartnerschaft im Europa der Gemeinschaften*, Studienarbeit Nr. 103, Wien: Sozialwissenschaftlichen Arbeitsgemeinschaft.
- Talos, Emmerich (1982). „Sozialpartnerschaft und Neokorporatismetheorien“, *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft (ÖZP)*, Heft 3, pp. 263-285.
- Talos, Emmerich (1991). „Sozialpartnerschaft. Kooperation, Konzentrierung, Politische Regulierung“, pp. 390-415 i Herbert Dachs (Hrsg.), *Handbuch des Politischen Systems Österreichs*, Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung.
- Tritremmel, W. (1986). *Social Partnership in Austria*, Wien: Vereinigung Österreichischer Industrieller (VÖI).
- Vannik, Christian (1994). Telefonsamtale med Mag. Christian Vannik, *Bundeskammer der Gewerblichen Wirtschaft*, den 8. juni 1994.